

цювати технологію надання послуг з організації випусків облігацій і підтримки їхнього вторинного ринку. По-друге, випускаючи облігації, банк залучає додаткові довгострокові ресурси, що дозволяє в подальшому спрямовувати їх для кредитування реальної економіки.

Можна виділити ще один фактор впливу банківського сектору на ринок корпоративних облігаційних позик – вплив на формування ціни облігаційних запозичень. На розвинених ринках ціноутворення корпоративних облігацій і, відповідно, їх дохідність, визначається як дохідність аналогічної за строком погашення державної облігації плюс премія за кредитний ризик (рейтинг) того чи іншого корпоративного емітента. Оскільки в Україні все ще відсутній ліквідний ринок державних облігацій з різними строками погашення, то у вітчизняних умовах рівень доходності корпоративних облігацій визначається як деяка величина, що залежить, перш за все, від ставки на ринку банківських кредитів.

Не дивлячись на значні темпи розвитку і відносно конкурентні рівні цін запозичень (у порівнянні з банківським кредитуванням), випуск облігацій все ж досить дорогий для емітентів. Оскільки вітчизняні фінансові інститути не в змозі забезпечити підприємства дешевими ресурсами, то постає актуальним питання щодо мо-

жливості пошуку українськими позичальниками коштів на зовнішніх ринках.

Таким чином, результатом проведеного дослідження став висновок про те, що роль комерційних банків у формуванні боргового капіталу вітчизняних акціонерних товариств не обмежується лише наданням кредитів – вони беруть активну участь у процедурах емісії облігацій акціонерних товариств, викупувають значну їх частину в процесі первинного розміщення і тримають до погашення. В свою чергу обмеженість фінансових ресурсів банківської системи, що поєднується зі значними кредитними ризиками підприємств реального сектору економіки, дозволяє зробити висновок про необхідність пошуку акціонерними товариствами інших зовнішніх джерел фінансових ресурсів, серед яких пріоритетну роль слід відвести додатковій емісії акцій.

1. Кредити, надані банками в економіку України. // Бюлетень НБУ. – 2002. – № 12. – С. 89-107.2. Вимоги банків за кредитами, наданими в економіку України. // Бюлетень НБУ. – 2003. – №12. – С. 86-107.3. Річний звіт про розвиток фондового ринку України за 2003 рік. // www.ssmc.gov.ua. 4. Черніков Г., Кільмухаметов Р. Корпоративні облігації на ринку України. // Ринок цінних паперів України. – 2003. – №11-12. – С. 49-54. 5. Казаков А. Проблеми та перспективи розвитку фондового ринку України. // Ринок цінних паперів України. – 2003. – №11-12. – С. 15-22. 6. Шапран В. Корпоративні облигации – развитие продолжается. // Финансовый директор. – 2004. – №5. – С. 69-75.

Надійшла до редколегії 17.09.05

Т.В. Тучак, асист.

ТЕНДЕНЦІЇ ОПОДАТКУВАННЯ СПАДЩИНИ

Розкрито суперечливі тенденції в розвитку оподаткування спадщини.

The author has exposed conflicting tendencies in the evolution of inheritance taxation.

З 1 січня 2005 року вступила в силу ст. 13 Закону "Про податок з доходів фізичних осіб", якою започатковано оподаткування спадщини як одного з джерел доходу. В такій формі в Україні податок запроваджений уперше, хоч взагалі податок на спадщину має тисячолітню історію. Тим часом у США, Росії, деяких країнах Західної Європи оподаткування спадщини переживає кризу свого існування. Суперечність світової та вітчизняної тенденції у еволюції даного податку привертає до нього посилену наукову увагу. Так чи інакше постає дилема бути чи не бути даному податку. Адже вже скасувала спадковий податок Росія, в США він знаходиться у процесі ліквідації, у ФРН звучать голоси про бажаність відмови від оподаткування спадщини. До речі, Росія скасувала податок на спадщину одразу, а США прийняли рішення про поетапне анулювання податку. З 2004 року відміняється спільна система податкового кредиту і уніфікованих знижок для податку на спадщину і дарування, починається поступове зменшення ставок спадкового податку, у результаті – до 2010 року податок на спадок на федеральному рівні буде повністю скасовано. Основні аргументи на користь відміни податку: надто дорогий в адмініструванні, стримує розвиток сімейного бізнесу, забезпечує незначні надходження до бюджету, не популярний серед населення.

Не всі науковці погоджуються з тим, що податок на спадщину має лише негативні наслідки. Противники відміни податку на спадщину апелюють до соціально – політичних функцій, котрі виконує згаданий податок. Основні контраргументи на захист податку: сприяє збільшенню рівномірності у розподілі багатства, легітимізує права власності, мінімізує можливості маніпуляцій з прибутковим податком.

Та здебільшого уряди країн, котрі ратують за скасування податку керуються критерієм прагматизму. Фіскальна система не зацікавлена в податку, котрий важкий і дорогий в адмініструванні, а натомість надходжен-

ня від його сплати досить незначні. Не переконливою для них є і соціальна роль податку поряд з досить широкими можливостями ухиленнє від сплати. З огляду на це український варіант оподаткування спадщини у розрізі доходів фізичних осіб є спробою зведення до мінімуму затрат на утримання податку.

Досі тема оподаткування спадщини фактично знаходилася на периферії наукових інтересів вітчизняних дослідників-фінансистів. Практично відсутні публікації на дану тему, а ті, що є, здебільшого присвячені або коментуванню чинного законодавства, або досвіду справляння податку на спадщину та дарування в зарубіжних країнах. До останніх, зокрема, належать роботи В.Л. Андрущенко, О.Д. Данилова, М.І. Карліна, Л.О. Миргородської, деяких російських авторів. Проте, і ці роботи носять фрагментарний характер, не розкривають у повній мірі сучасні тенденції та проблеми цієї форми оподаткування. Колишні фундаментальні монографії Д. Львова [4] і П. Гензеля [3] вже забуті.

У парадоксальній ситуації, коли у деяких державах оподаткуванню спадщини приходить кінець, а в Україні воно лише розпочинається, постає задача розкрити стан і перспективи податку на спадщину. Як ні одна інша сфера фінансового знання, вчення про оподаткування спадщини найтіснішим чином пов'язане з правом. Фінансова наука, право і політика – три поєднаних воедино способи дослідження процесів і проблем податку на спадщину. Відсутність в Україні досвіду класичних форм оподаткування спадщини найперше пояснює увагу до адміністративно-правових аспектів даного податку в міжнародних порівняннях.

В Україні згідно чинного закону для кожного з спадкоємців встановлений певний режим оподаткування в залежності від степені його споріднення з спадкодавцем. Оподаткування власності, котра переходить у спадщину, для кожної категорії спадкоємців відбувається наступним чином.

Таблиця 1. Податок на успадковане майно

Майно	Категорії спадкоємців		
	Чоловік або дружина	Члени сім'ї першої ступені споріднення: мати, батько, син, дружина	Інші особи, у тому числі: онуки, сестри і брати, племінники, дяді, тьоті
Нерухоме майно; Рухоме майно (в т.ч. антикваріат, витвори мистецтва, ювелірні вироби, дорогоцінне каміння, транспорт і т. д.); Суми страхових виплат по страховим договорам, корті заключив спадкодавець; Суми на пенсійному рахунку померлого згідно договору державного страхування.	0 %	5 %	13 %
Гроші, у тому числі, які зберігаються на рахунках спадкодавця у фінансових установах (банках), а також депозитні сертифікати.	0 %	до ста мін. зарплат – 5 %; більше ста мін. зарплат – 13 %	13 %
Об'єкти комерційної власності (цінні папери, корпоративні права, об'єкти бізнесу, промислова власність і т.д.); Об'єкти інтелектуальної власності (у тому числі плата за використання інтелектуальної і промислової власності).	13 %	13 %	13 %
Будь – яке майно, отримане у спадщину від нерезидента	26 %	26 %	26 %

Для порівняння: світова практика передбачає два варіанти оподаткування спадщини. Перший – сукупний спадковий податок, коли оподатковується вся спадкова маса безвідносно до ступені споріднення (estate tax). Другий – податок на спадок, котрим оподатковується відокремлено доля кожного зі спадкоємців, ставки встановлюються по категоріях платників (inheritance tax). Ці дві форми оподаткування не виключають існування одна одної. Так, у Франції і ФРН оподатковується доля кожного зі спадкоємців. У США [6, р. 499–500], Великобританії [5, р. 308–309], Італії [1, с. 172] існує система дворівневого оподаткування спадщини. Спочатку справляється сукупний спадковий податок, а потім оподатковується спадщина по групах спадкоємців. Зокрема в США перший податок справляється на федеральному рівні, а другий – на рівні штатів. В Україні застосовується система оподаткування спадщини суб'єктивного спрямування, котра встановлює інтенсивність оподаткування по категоріям платників, які визначаються за ступеню родинних зв'язків.

Звичайно, найбільш привілейовану групу спадкоємців складають чоловік або дружина та найближчі родичі. Українським законодавством не передбачено оподаткування членів подружжя при отриманні в спадщину рухомої чи нерухомої власності. В Англії та Франції ця категорія спадкоємців оподатковується за пільговою схемою. В США при нарахуванні податку на спадщину доля чоловіка або дружини вираховується з загальної вартості спадщини, що називається подружньою знижкою.

В Україні сама висока ставка оподаткування становить 26 %, у США – 47 %, у Великобританії – 40 %. Податковий тиск дещо нівелюється за допомогою "вмонтованих" механізмів податкового кредиту і податкових скидок. Зокрема, застосовується універсальна скидка у вигляді неоподаткованої вартості спадщини (в США – 1,5 млн. доларів вартості успадкованого майна, у Великобританії 200 тис. ф. ст.). Тим самим соціальний ефект податку полягає в перерозподілі багатства – ефект, який в Україні ще непомітний в силу незначного терміну оподаткування спадщини.

Законодавчому запровадженню податку на спадщину передувало прийняття в остаточній редакції (2004 р.)

Цивільного кодексу України, зокрема шостої книги кодексу – "Спадкове право". Основні нововведення у спадковому праві торкнулись розширення категорій спадкоємців з двох до п'яти груп, також принципу рівності часток для рівноправних спадкоємців. На законодавчому рівні було введено поняття заповіту та диференційовано його види: спільний, таємний, з умовою. Всі перераховані вище нововведення запроваджені в Україні вперше. Адаже в радянські часи приватна власність не мала чітко визначеного юридичного статусу, тому і не розвивався інститут спадкового права. Спадщина не класифікувалась як одне з джерел доходу і відповідно не оподатковувалась. За оформлення спадку стягувався платіж у формі державного мита.

Право власності і наслідування – центральні інститути цивільного права, котрі охоплюють великий спектр майнових відносин. На сучасному етапі розвитку нашої держави вони набувають особливої актуальності і значення.

Проте тенденції стосовно оподаткування спадщини розходяться. Одні держави згортають цю форму оподаткування, посиляючись на складність і дорожнечу адміністрування даного податку та апелюючи до морально-етичних аргументів. Справді, прогайнувати майно протягом життя може виявитися в фіскальному відношенні для платника менш обтяжливим, ніж сплатити податок на спадщину. Зазвичай, противники податку висували гасло "Ні податку на смерть!" В Україні, де податок на спадщину за класичною фіскальною технологією діє лише з початку 2005 р., ні в наукових колах, ні серед громадськості ще не склалося чіткого уявлення про соціально-економічні ефекти оподаткування спадщини, як і його перспективи.

1. Андрущенко В.Л. Данілов О.Д. Податкові системи зарубіжних країн. – К.: Комп'ютерпрес, 2004. – 204 с. 2. Берман Г. Дж. Западная традиция права: эпоха формирования. Пер. с англ. – М.: Изд-во МГУ, 1998. – 624 с. 3. Гензель П. Налог с наследства в Англии. Исследование по истории английских финансов. – М., 1907. – XXIV, 654 с. 4. Львов Д. Налог с наследства. – Казань, 1893. – 482 с. 5. Hancock D. Taxation. Policy & Practice. – London etc: International Thompson Business Press, 1996. – XI, 352 p. 6. Rosen H.S. Public Finance. – Boston etc: Irwin; McGraw-Hill, 1995. – XXX, 623 p.

Надійшла до редколегії 18.09.05